

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

1-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 1 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urinbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Xadjamuratova Matlyuba Xashimovna</i> YOSHLARNI IJTIMOIIY HIMOYA QILISHNING TARIXIY ILDIZLARI	11-15
<i>Abdimo‘minov Oybek Bektemirovich</i> MARKAZIY OSIYODA KO‘PTOMONLAMA MUNOSABATLAR: TARIXIY YONDASHUVLAR, SIYOSIY VA IQTISODIY INTEGRATSIYA	16-22
<i>Шадманов Турдибай Рузобаевич</i> ПРОБЛЕМЫ ПЛАНИРОВАНИЯ ПРИ СТРОИТЕЛЬСТВЕ ЖИЛЬЯ В УЗБЕКИСТАНЕ В ПЕРИОД 1940-1960 ГГ	23-27
<i>Мирзаева Наргиза Беркиновна, Рузиева Мухлиса Баходир кизи</i> ИНВАЛИДНОСТЬ И ЕЕ ИСТОРИЯ. СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА ИНВАЛИДОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	28-33
<i>Abdug‘aniyev Bekzod Abduvali o‘gli</i> SUG‘DIYLARDA DIN MASALASI: ZARDUSHTIYLIK VA MAZDAKIYLIK	34-40
<i>Umrzoqov Maqsud Shokirovich</i> V.L.VYATKINNING SAMARQANDNING TARIXIY YODGORLIKLARINI O‘RGANISHGA DOIR ISHLARI	41-46
<i>Ochildiyev Lochinbek</i> QASHQADARYO VOHASI TARIXIY-MADANIY YODGORLIKLARI, ZIYORATGOHLARI ULARNING TARIXIY-ETNOGRAFIK XUSUSIYATLARI	47-56
<i>Mamatqulov Bekzod, Bozorov Alisher</i> O‘ZBEKISTONDA SANOAT TARMOQLARINING RIVOJLANISHIDA JANUBIY VILOYATLARNING O‘RNI (1924-1991-YILLAR)	57-64

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Мамажонов Акрамжон</i> МОЛИЯВИЙ НАТИЖАЛАР (УМУМЛАШГАН ДАРОМАДЛАР) ТЎҒРИСИДАГИ ҲИСОБОТ ВА УНИ ШАКЛЛАНИШИ	65-71
<i>Xolmurotov Xolilla</i> O‘ZBEKISTONDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINI RIVOJLANTIRISH VA ENERGOSAMARADORLIKNI OSHIRISH ISTIQBOLLARI: IQTISODIY VA IJTIMOIIY TAHLIL	72-83
<i>Karimov Khojakbar</i> INNOVATION POTENTIAL AND TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN’S MANUFACTURING SECTOR: ENHANCING EFFICIENCY THROUGH AI-DRIVEN MANAGEMENT OF INNOVATIVE INFRASTRUCTURES	84-90
<i>Тўлаков Улуғбек Тошмаматович</i> СОЛИҚ МАЪМУРИЯТЧИЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВЛАР	91-105

<i>Xolmurotov Fozil</i> RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH VA EKSPORTNI RIVOJLANTIRISH ORQALI MINTAQAVIY IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASH: NAZARIYA VA AMALIY YONDASHUVLAR	106-118
<i>Komilov Bakhtiyorjon</i> OPPORTUNITIES AND CHALLENGES IN E-COMMERCE LOGISTICS IN CENTRAL ASIA	119-129
<i>Abdusattorov Sodiqjon</i> TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI TURLARI	130-134
<i>G'anibayev Ilxomjon</i> AUDITORLIK DALILLARI ISHONCHLILIGINI TA'MINLASHDA INTERVYU USULINING AHAMIYATI	135-145
<i>Akhmedov Khasan</i> ISSUES OF IMPROVING THE SYSTEM OF COMPENSATION PAYMENTS UNDER COMPULSORY CIVIL LIABILITY INSURANCE	146-153
<i>Саттаров Абдусамат Умиркулович</i> МИНТАҚАВИЙ ИҚТИСОДИЁТДА БАҲОЛАШ МЕТОДИКАСИ ВА УНДА ЭКОНОМЕТРИК УСУЛЛАР	154-159
<i>Musamukhamedov Azimjon Jamoliddinovich</i> O'ZBEKISTONDA ISLOMIY MIKROMOLIYA: BARQARORLIK VA FAROVONLIK SARI ADOLATLI YO'L	160-168
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Xaitov Elmurod Bekmurodovich</i> DUNYO AHOLISINING O'SISH DINAMIKASIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOIIY KO'RSATKICHLAR VA AHOLI HAYOT SIFATI	169-174
<i>Abdullayeva Xulkar Raxmatullayevna</i> BIOEPISTEMOLOGIYA YOKI EPISTEMOLOGIYADA FANLARARO YONDASHUVLAR	175-179
<i>Sulaymonov Maxmudjon Shuxratbekovich</i> O'ZBEKISTONDA FUQAROLIK POZITSIYASI SHAKLLANISHIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI IJTIMOIY OMILLARNING FALSAFIY TAHLILI	180-185
<i>Berdaliyeva Sevara</i> YUSUF XOS HOJIBNING AXLOQIY QARASHLARINI SHAKLLANISHINING TARIXIY-IJTIMOIIY OMILLARI	186-198
<i>Ergashev Urolbek Berkinovich</i> AHMAD TOSHKO'PRIZODA ILMLAR TASNIFINING AHAMIYATI	199-205
<i>Qaxorov Pulotjon Xursanmurodovich</i> INSON GO'ZALLIGI VA UNING AXLOQIY BAHOSI	206-211
<i>Абдуллаходжаев Гайрат</i> ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ	212-215
<i>Ro'ziyev Maqsud O'rinovich</i> ABULHASAN BAXMANYOR SHAXSIYATI VA MA'NAVIY MEROSI	216-220

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>O'zbekov Umidjon Narzullo o'g'li, Boboqulova Nilufar Xayrullo qizi</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM INGLIZ TILI DARSLARIDA OG'ZAKI NUTQNI SHAKLLANTIRISH	221-225
<i>Kamalova Madina</i> CHINGIZ AYTMATOV ASARLARIDA BOLA RUHIYATI	226-230
<i>Karimov Rivojiddin Gulamjonovich</i> DISCOURSE AND ITS LINGUOCULTURAL INTERPRETATION	231-240
<i>Baxtiyorova Maftuna Baxtiyorovna</i> INGLIZ TILIDA ANTROPONIMIK BIRLIKLARNING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI	241-246
<i>Nurmuxammedov Yusuf Shakarboyevich</i> FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING MA'NO QATLAMLARI, METAFORA VA METONIMIYA KABI LINGVISTIK HODISALAR BILAN ALOQASI	247-251
<i>Xujakulov Ravshan Isroilovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA XALQ TABOBATIGA OID LEKSIK BIRLIKLARNING DERIVATION TADQIQI	252-258
<i>Olimova Khurshida Vaydillayevna</i> "PROPER NOUNS IN ENGLISH AND UZBEK: STRUCTURE AND THEIR UNIQUE FEATURES"	259-263
<i>Ermatov Ixtiyor, Risqulova Muslima</i> "DEVONU LUG'OTIT TURK" ASARIDA TOPONIMLARNING BERILISHI	264-269
<i>Abduraimova Dinara Bahodir qizi, Abdullayeva Nilufar Ramazonovna</i> INGLIZ TILIDAGI LEKSIK MATERIALLARNI BOYITISHDA ZAMONAVIY TEKNOLOGIYALARNING O'RNI	270-273
<i>Mardonov Maxmud</i> LATIFALARNI TASNIF QILISH MEZONLARI VA TASNIFOTI	274-280
<i>Nazarov Sardor Shamurodovich</i> A COMPARATIVE STUDY OF STRUCTURAL-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGE WORD COMBINATIONS	281-284

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Абдурасулова Кумриниса Раимкуловна, Каракетова Дилноза Юлдашевна</i> КРИМИНОЛОГИЯДА САБАБИЯТ	285-302
<i>Yumatov Bogdan Olegovich</i> APPROACHES TO UNDERSTANDING THE PRINCIPLES OF ANTI-CORRUPTION MONITORING	303-309
<i>Абдурахманова Нодирахон</i> ПРОБЛЕМЫ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ СМАРТ-КОНТРАКТОВ В ЗАКОНОДАТЕЛЬНО УЗБЕКИСТАНА	310-317
<i>Бекбутаева Лобар</i> СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА ПРАВ ДЕТЕЙ-СИРОТ И ДЕТЕЙ, ОСТАВШИХСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ: МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ СТАНДАРТЫ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ	318-323

<i>Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li</i> CHIQUINDILARNI TRANSCHEGARAVIY TASHISH VA OLIB O'TISHNING XALQARO HUQUQIY TARTIBI	324-329
<i>Саидов Шохруххон Музаффарович</i> ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИНИНГ ҲУҚУҚ ИЖОДКОРЛИГИ ФАОЛИЯТИДАГИ ИШТИРОКИНИ БАҲОЛАШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	330-338
<i>Maxmudov Sunnat Azim o'g'li</i> AYBLILIK TO'G'RISIDAGI MASALANI HAL QILMAY TURIB JINOYAT ISHINI TUGATISH TARTIBI: QONUNCHILIKDAGI MUAMMOLAR TAHLILI	339-348
<i>Inomxo'jaeva Sanobar Muxammadixonovna</i> JAMIYATDA HUQUQIY ONGNI RIVOJLANTIRISHDA HUQUQIY TARBIYA USULLARINING AHAMIYATI	349-355
<i>Mirzakarimova Dilafruz Doniyorovna</i> SUN'IY INTELLEKT, ROBOTOTEXNIKA VA HUQUQ: SUN'IY INTELLEKTNING XAVFSIZ KIBERXAVFSIZLIK TIZIMLARIGA TA'SIRI	356-362
<i>Raximjonova Nargizaxon Raximjonovna</i> YAGONA JINOYATNING JINOYAT-HUQUQIY TAVSIFI	363-368
<i>Dehqanov Raxmatilla Mirzaraxmat o'g'li</i> ISTE'MOLCHILAR ISHTIROKIDAGI TRANSCHEGARAVIY MUNOSABATLAR UCHUN QO'LLANADIGAN HUQUQ	369-374
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Iminaxunova Iroda Xuseynovna</i> DIAGNOSTIK YONDASHUV ASOSIDA XORIJIY TILNI O'QITISH IMKONIYATLARI	375-379
<i>Xusanova Mohira</i> XORIJIY TILLARNI O'QITISH VA NAZORAT QILISHNING MAZMUNI	380-386
<i>Haqberdiyev Baxtiyor Rustamovich</i> TEXNIK VA SAN'AT FANLARINI INTEGRATIV O'QITISHDA SINERGETIK KOMPETENTLIKNI TAKOMILLASHTIRISH	387-391
<i>Erkulova Feruza Melikuziyevna</i> THE ROLE OF METHODOLOGICAL TRAINING IN ENHANCING PROFESSIONAL COMPETENCE OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS	392-402
<i>Malikova Madina Abduraxmon qizi</i> INGLIZ TILI DARSLARINI O'QITISH JARAYONIDA HAMKORLIK VA KOOPERATIV O'QITISH TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING USTUVOR USULLARI	403-407
<i>Умаров Азиз Авазович</i> РОЛЬ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ: МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ	408-412
<i>Рахмонова Шалола Фахриддин кизи</i> ЖАМИЯТ РИВОЖЛАНИШИДА МЕДИА КОМПЕТЕНЦИЯНИНГ ЎРНИ	413-417
<i>Boymirzaeva Raximaxon Xoshimjonovna</i> XALQ TA'LIMI PEDAGOGLARNI MALAKASINI OSHIRISH JARAYONIDA HUQUQIY ONG VA HUQUQIY MADANIYATINI YUKSALTIRISHGA OID XORIJ TAJRIBASI	418-427

<i>Jamolova Mohigul Baxtiyorovna</i> BO'LAJAK CHET TILI FANI O'QITUVCHILARINING TANQIDIY FIKRLASH QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY VA METODIK ASOSLARI	428-432
<i>Raxmatov Mirzo Mukimovich</i> BO'LAJAK INFORMATIKA O'QITUVCHILARIGA DASTURLASH TILLARINI O'QITISHNI TAKOMILLASHTIRISHDA SEMIOTIK YONDASHUV	433-438
<i>Umirova Mamlakat Imomovna</i> NUTQIY MADANIYATNI O'STIRISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI	439-442
<i>Nafasov Arslon Komilovich</i> TARIX FANINI O'QITISH PEDAGOGIK TADQIQOTLAR OBYEKTI SIFATIDA	443-448
<i>Valiyeva Nasiba Xadiytullayevna</i> OLIJ TA'LIMDA O'QITISHNI RAQAMLASHTIRISHDA ZAMONAVIJ PEDAGOGIK METOD VA MODELLAR	449-455
<i>Мухаммадиева Угилрой Холмуродовна</i> ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ И КОМПЕТЕНЦИЙ В ОБЛАСТИ СИНХРОННОГО ПЕРЕВОДА У СТУДЕНТОВ	456-463
<i>Qosimova Ozoda Xudoynazarovna</i> PEDAGOG XOTIN-QIZLARNING IJTIMOIJ FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIJ- PEDAGOGIK TAHLILI	464-472

Received: 20 December 2024

Accepted: 5 January 2025

Published: 15 January 2025

Article / Original Paper

CHILDREN'S SPIRIT IN THE WORKS OF CHINGIZ AYTMATOV

Kamalova Madina,

Teacher, Kattakurgan Branch of Samarkand State University

E-mail: kamalova@mail.ru

Abstract. The modern literary process cannot be imagined without connection with the general development of the world, in the depth of which each individual piece of literature develops in a general polyphonic, diverse literary context. Creative relations, literary relations, other forms and types of literary interaction, which have become a characteristic feature of the literary movement, have a strong influence on the acceleration of the development of national literature. It is known that there are many forms of intertemporal interaction: influence, translation, borrowing, imitation, stylization, figurative analogies, reproduction, development, competition, etc.

Keywords: literary process, translation, creativity of writers, internal monologue of the hero.

CHINGIZ AYTMATOV ASARLARIDA BOLA RUHIYATI

Kamalova Madina,

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali o'qituvchisi

Annotatsiya. Zamonaviy adabiy jarayonni dunyoning umumiy taraqqiyoti bilan aloqasiz tasavvur qilib bo'lmaydi, uning chuqurligida har bir alohida olingan adabiyot umumiy polifonik, xilma-xil adabiy kontekstda rivojlanadi. Hozirgi vaqtda adabiy harakatning o'ziga xos xususiyatiga aylangan ijodiy aloqalar, adabiy aloqalar, adabiy o'zaro ta'sirning boshqa shakl va turlari milliy adabiyotlar rivojlanishini tezlashtirishga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Ma'lumki, vaqtlararo o'zaro ta'sirning ko'p shakllari mavjud: ta'sir, tarjima, qarz olish, taqlid, uslublash, obrazli o'xshashliklar, takror ishlab chiqarish, rivojlanish, raqobat va boshqalar.

Kalit so'zlar: adabiy jarayon, tarjima, yozuvchilar ijodi, qahramonning ichki monologi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I1Y2025N28>

Kirish. Yozuvchilar ijodining taqqoslanishi, yonma-yon joylashuvi har birining umumiyligi va o'ziga xosligini yaqqol ochib beradi. Ular adabiy jarayon oqimida va, birinchi navbatda, umumiy insoniyat, vaqt chegarasi bo'lmagan narsa, garchi u mahalliy material asosida tushunilsa ham. Chingiz Aytmatov millionlab yillar davomida insoniyat taraqqiyotining asosini, uning ko'p asrlik tarixini, afsonalarda saqlanib qolganini, uning yorqin kelajagining garovi deb biladi. Hayot — insoniy mavjudot — erkinlik — inqilob — sotsializmni qurish — tinchlik — insoniyat kelajagi — bu qadamlar, hayotning haqiqiy yaratuvchisi va xo'jayini odam; odamining "hammasi oldinda" ko'tariladigan yagona zinapoyasini tashkil etadi. "U Chingiz Aytmatovning bosh qahramoni, odamlar, Yer, Koinot bilan sodir bo'lishi mumkin bo'lgan va bo'ladigan hamma narsa uchun shaxsan javobgardir [1;45].

U harakatli va tafakkurli odam butun insoniyat qo'ygan qiyin yo'lda noto'g'ri hisob kitob qilinishining oldini olish uchun o'z o'tmishini sinchkovlik bilan o'rganmoqda. U kelajakka intiqlik bilan qaraydi. Bu yozuvchini zamonaviy dunyoga yondashuvida ham, o'z qahramonini tasvirlashda ham, ularni barcha polisemiyasida ham tushunib yetishga ko'maklashadi.

Yozuvchi insoniyat hayotining eng murakkab muammolari haqida o'z fikriga ega bo'lgan oddiy odamning eng boy ma'naviy dunyosini ishonchli tarzda ko'rsatishga muvaffaq bo'ldi. Bizning davrimiz o'z qahramoni nigohi bilan bizga g'alabalari va mag'lubiyatlari, achchiq va quvonchlari, qiyin muammolari va yorqin umidlari bilan qaraydi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ch.Aytmatov insonning bo'linmagan ongini chuqur va to'g'ri tasvirlab berdi, unga kirishga muvaffaq bo'ldi.

— Утка Лувр! — обратился к ней Кируск. — Где земля, в какой стороне, мне хочется пить! — Земли еще нет на свете, нигде нет! — отвечала утка Лувр. — Кругом только волны. — А где остальные? — спросил мальчик об исчезнувших людях. — Их нет, не ищи их, их нигде нет, — отвечала утка Лувр. Непередаваемое словами жуткое чувство одиночества и тоски охватило Кируска. Ему хотелось бежать отсюда куда глаза глядят, но бежать было некуда, только вода и волны обступали со всех сторон. Утка Лувр исчезала вдали, превращаясь в черную точку. — Утка Лувр, возьми меня с собой, :те оставляй меня! Я хочу пить! — взмолился мальчик. [2;95].

Haqiqiy yozuvchi o'z oldiga patriarxal Nivx odamining o'ziga xos ichki dunyosini qayta yaratish vazifasini qo'yadi. Rassom Nivx geografik, etnik, folklyor materiallaridan keng foydalanib, o'zi uchun yangi milliy olamni izchil ochib beradi. Ch.Aytmatov o'z hikoyasini odatiy epik qon tomirida quradi — yana takrorlash, tiyilish, muallif ovozinining texnikasini qahramonlar zonalarida qo'llash, asosiy asab hali ham ong oqimi bo'lib, bu nozik psixologizmni ochishga imkon beradi. Bu epik afsonani bir qator zamonaviy asarlarga kiritadi. Nivxlar hayotidagi ma'lum bir tarixiy lahzani qayta tiklash uchun nafaqat kundalik hayotning (kiyim-kechak, ov uskunalari, yasalgan qayiq), balki vaqtning aniq belgilari ham ko'rsatib o'tilgan. Aytmatovning hikoya qilish tamoyillari murakkablashadi. Muallifning hikoyasi, ba'zida noto'g'ri to'g'ridan-to'g'ri nutq orqali, qahramonning e'tirofi bilan birlashtirilib, ko'pincha ichki monologga aylanadi. Qahramonning ichki monologi muallifning fikriga aylanadi. Folklyor elementlarining roli ortib bormoqda. Dastlabki hikoyalarda ishlatilgan lirik qo'shiqlardan so'ng, muallif xalq afsonalarini o'z asarlarining matoni bilan erkinroq aralashtiradi. "Oq kema" qissasidagi zamonaviy hayot rasmlari qirg'iz kiyik ona haqidagi afsona fonida taqdim etilgan va hatto uning asosi va chizilgan rasmini tushunish ham qiyin. Bundan tashqari, tabiatning timsoli organikdir va odam uning ajralmas qismi sifatida qabul qilinadi. Tabiat, o'z navbatida, odamdan ajralmaydi.

Yozuvchining ijodi butun olam va inson haqidagi epik afsona sifatida eng ulug'vor davrlardan birida — uning eng faol va ehtirosli figuralari tomonidan yaratilgan afsonada qabul qilina boshlaydi. Yozuvchi asarlarida haqiqat, bizning borligimiz o'tadigan kundalik hayot tasvirlangan, lekin u orqali biz intilayotgan, lekin biz bugun yoki ertaga erisha olmaydigan hayotning mukammalligi ko'rinadi. Bu yo'l oson emas, rassom uni sodda va murakkab tarzda real tasvirlab beradi, hayotning turli bo'limlari va qatlamlarini ularning qarama qarshiligi va dialektik munosabatlarida kuzatadi: ruhsizlik va axloq, qayg'u va quvonch, mag'lubiyat va g'alaba, achchiq ko'z yoshlari va baxtli tabassumlar, aldash va halollik. Asosiysi fojiali yoki baxtli asarlar finalida emas; asosiysi, rassom o'quvchilarni tashvishga soladi, Ch.Aytmatov qahramonlarining ruhiy halolligi va jasorati, samimiyligi ularga hayratlanarli tazelik bag'ishlaydi, bu fazilatlar Aytmatov nasri she'riyatining zarur qismidir. Qahramonlarining ichki dunyosini ochib, u mohirona ifodali detallar bilan ishlaydi, bunda tasvir chuqur psixologik

xususiyat bilan birlashtirilgan. Qahramon psixologiyasi uning ko'p qatlamli tabiatida namoyon bo'ladi.

Muhokama va natijalar. Shaxsiyat psixologiyasi Chingiz Aytmatovning haqiqiy badiiy kashfiyoti. Qirg'iz yozuvchisining badiiy dunyoqarashi shaxsning butun dunyosini qamrab oladi. Aytmatovning odamlarning tabiat bilan aloqasi haqidagi tushunchasi inson ruhining ichki dunyosi chegaralarini kengaytiradi.

И с каждым часом возрастала угроза их жизни — к неутрачиваемой жажде прибавлялся жестокий, разрушительный голод. Силы угасали, уходили из тел. Кирик лежал на корме с полуприкрытыми глазами. Голова отяжелела, кружилась, дышать было трудно — то и дело схватывали спазмы пустого желудка. И все время хотелось пить. Стрась как хотелось пить[2;80].

Tabiat uning ijodida odamlar hayotini baholash uchun o'ziga xos mezon rolini o'ynaydi. Aytmatov uchun tabiat o'ziga xos go'zallik, uyg'unlik va erkinlik qonunlariga muvofiq mavjud bo'lgan mustaqil elementdir. Yozuvchi topgan qahramonlar samimiyligi va soddaligi bilan, unga hikoya qilish uslubini taklif qildilar — hayajonlangan, biroz ko'tarilgan, keskin maxfiy va ko'pincha e'tirof etuvchi — "men" dan. Bundan tashqari, tabiatning jonlanishi, gumanizatsiyasi (antropomorfizm) shu qadar organikki, odam uning ajralmas qismi sifatida qabul qilinadi, o'z navbatida tabiat odamdan ajralmaydi. "Sohil yoqalab chopayotgan olapar" (1977) hikoyasida, afsonalar va "afsonalarning realizmiga (eng sof sinov realizmi) bo'ysunmaslik bilan boyitilgan. (Chuqur antik davr)". Bu va boshqa folklor elementlari har doim polisemantik ma'noga ega bo'lib, ular na ramzlar, na alegoriyalar, na psixologik parallelizm sifatida qabul qilinadi, bu asarga xilma-xillik va chuqurlik, mazmun polisemiya, tasvir esa stereoskopikdir. Yozuvchining ijodi, butun olam va inson haqidagi epik afsona sifatida, eng ajoyib davrlardan birida — uning eng faol va ehtirosli figuralari tomonidan yaratilgan afsona sifatida qabul qila boshlaydi. Chingiz Aytmatov millionlab yillar davomida insoniyat taraqqiyotining asosini, uning ko'p asrlik tarixini, afsonalarda saqlanib qolganini, uning yorqin kelajagining garovi deb biladi.

Hayot, insoniyat, erkinlik, inqilob, sotsializmni qurish, tinchlik va insoniyat kelajagi — bu qadamlarda hayotning haqiqiy yaratuvchisi va egasi odamdir. Odamning "hammasi oldinda" degan konsepsiyasi yagona yo'lni tashkil etadi va undan yuqori. Chingiz Aytmatovning bosh qahramoni inson, Yer, Koinot bilan bog'liq barcha voqealar uchun shaxsiy javobgarlikka ega ekanligini ta'kidlaydi. U harakatli va tafakkurli odam butun insoniyat qo'ygan qiyin yo'lda noto'g'ri hisob kitob qilinishining oldini olish uchun o'z o'tmishini sinchkovlik bilan o'rganmoqda. U kelajakka intiqlik bilan qaraydi. Bu yozuvchini zamonaviy dunyoga yondashuvda ham, o'z qahramonini tasvirlashda ham, ularni barcha polisemiya sifatida ham tushunib yetishga ko'maklashadi. U deyarli barcha asarlarida afsonalardan foydalanadi misol uchun; "Oq kema" asarida ham mavjud. Hikoyadagi afsonaning butun hayoti haqiqat bilan chambarchas bog'liq: Mo'min chol nabirasiga ertak aytib beradi va nabirasi, kichkina bola, bolalarga xos bo'lganidek, uning haqiqatiga ishonadi. Bizga o'z qahramonining ichki dunyosini asta-sekin ochib beradigan Aytmatov, o'zining boy she'riy tasavvurida, o'zining kichik ertaklarini (durbin, tosh, gul, portfel bilan) doimiy ravishda "ertak" (afsonani shunday ataydi) yaratishini ko'rsatadi. Afsona hayotining ikkinchi chuqur rejasi hikoyaning tashqarisida, o'quvchining ongida tug'iladi: tabiat er yuzidagi hamma narsaning onasi va insondir: bu haqiqatni unutish o'lik oqibatlariga olib keladi, asosan chuqur axloqiy yo'qotishlar, ya'ni mif yozuvchining bu fikrini ifodalash uchun badiiy metamorfoz rolini o'ynaydi.

Ch.Aytmatov insonning bo'linmagan ongini chuqur va to'g'ri tasvirlab berdi, unga kirishga muvaffaq bo'ldi. Haqiqiy yozuvchi o'z oldiga patriarxal Nivx odamining o'ziga xos ichki dunyosini qayta yaratish vazifasini qo'yadi. Rassom Nivx geografik, etnik, folklor materiallaridan keng foydalanib, o'zi uchun yangi milliy olamni izchil ochib beradi. Ch.Aytmatov o'z hikoyasini odatiy epik qon tomirida quradi *yana takrorlash, tiyilish, muallif ovozinig texnikasini qahramonlar zonalarida qo'llash*, asosiy asab hali ham ong oqimi bo'lib, bu nozik psixologizmni ochishga imkon beradi. bu epik afsonani bir qator zamonaviy asarlarga kiritadi. Nivxlar hayotidagi ma'lum bir tarixiy lahzani qayta tiklash uchun nafaqat kundalik hayotning (kiyim-kechak, ov uskunalari, qazilgan qayiq), balki vaqtning aniq belgilari ham oz bo'lsa-da, aniq va aniq berilgan. Yozuvchining ijodi butun olam va inson haqidagi epik afsona sifatida eng ulug'vor davrlardan birida-uning eng faol va ehtirosli figuralari tomonidan yaratilgan afsonada qabul qilina boshlaydi.

И весь мир — все, что имелось на земле и в небе, — плыл, кружился вместе с ними, купаясь в их несмолкающем смехе и счастье. Никто не догадывался, какое это было удивительное счастье! И лишь однажды один соплеменник чуть постарше Кируска, ненавистный и презренный, догадался — стал валиться, как дурак, на Музлук — вроде не в силах устоять от головокружения на месте. Музлук отстранялась, убегала от него, а он делал вид, что падает от кружения, догонял ее и валился на нее. Кируск подрался с ним. Тот был побольше его и несколько раз сбивал его с ног. И все-таки выходила ничья — Кируск не сдавался и не позволил Музлук вступаться за него. Но это случилось лишь однажды...[2;120].

Umumiy g'oya Aytmatov dunyoqarashining boshlanishidir. Uning maqsadi — inson hayotining eng asosiy savollariga o'z asarlari bilan javob berish. Insonning vaqt va avlodlar oldidagi mas'uliyati haqidagi g'oya Aytmatov estetikasida asosiy g'oyadir. Yozuvchining roman va romanlari qirg'iz xalqining gumanistik g'oyalarini boshqa xalq ongiga o'tkazish vazifasini bajaradi. Aytmatov haqiqatning estetikasini keskin his qilishni, haqiqiy hayotdagi kichik narsalarni buyuk falsafa kontekstida idrok etishni, oxir -oqibat ijtimoiy ovozga ko'tarishni o'rgatadi. Uning estetikasi — bu san'atning tabiati va ijtimoiy maqsadi, yozuvchining badiiy mahorati va samimiyligi, badiiy asarlar mazmuni va shaklining turli jihatlari haqidagi o'ziga xos tushunchalar tizimi. Aytmatovning falsafiy va psixologik kontseptsiyasi inson xarakteri, dunyo dialektikasini yanada kengroq ochadi, u odamni eskirgan an'anaviy axloqdan ozod qiladi, shaxsni ijtimoiy muhitning axloqiy qadriyatlarini bo'yicha tarbiyalashga yordam beradi. Uning ijodining yaxlitligi insonning shaxsiy hayoti va xalq taqdirining organik birikmasiga asoslangan. Aytmatov dunyosi — bu yaxshilik va nur, sevgi va insoniyat dunyosi, alohida insoniy taqdir va millat taqdirining uyg'un birligi. Aytmatov dunyosi — zamon, davr, chegaralar, asrlarning kvintessensiyasi. Axloqiy ongni uyg'otish — Aytmatov dunyosidagi asosiy maqsad. Axloqiy tamoyil kuchli, chuqur va izchil namoyon bo'ladi.

Xulosa. Aytmatov asarlarining insoniyligi ularning badiiy xizmatini belgilaydi. O'z kitoblari sahifalaridan chiqqan odam, odamlar bilan, tabiat bilan, o'z ona vatani bilan har xil birlikda namoyon bo'ladi, bu unga iliqlik baxsh etadi va unga hayot va odamlar oldidagi qiyin insoniy burchini bajarishda yordam beradi. Yozuvchi odamni cheksizligida namoyon qilib, insonning individualligini tabiatning bir qismi sifatida tushunadi.

Adabiyotlar/Литературы/References:

1. Aytmatov Ch. Tanlangan asarlar. Qissalar. Toshkent: Sharq. 2016.
2. Sharafiddinov O. Iste'dod jilolari. Adabiy portretlar. – T.: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 1976. – 153 b.
3. Xudoyberdiyev E. Adabiyotshunoslikka kirish. – T.: O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. Iqtisod–moliya, 2007. – 304 b.
4. Айтматов Ч. Пегий пес, бегущий краем моря Владимиру Санги. Собрание сочинений: В 7 т. Т. 2. – М: 1998. – 350 с.
5. Зоҳидов В. Ўзбек адабиёти тарихидан. –Тошкент: Бадий адабиёт, 1961.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 1 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).